
Λ Ο Γ Ο Σ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

τελεσθὲν ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ τοῦ Ε΄.

καὶ τῶν ἄλλων Ἀγωνιστῶν δημοτελεῖς μνημόσυνον.

Ἑλληνες!

Τί τὸ θαυμαστὸν ἐν ἡμῖν, ὅπερ ἐκπλήττον τὸν νοῦν εἰς μυρίους αὐτὸν ἐμβάλλει καὶ περισπᾶ διαλογισμούς; τί τὸ σπουδαῖον καὶ μέγα γεγονός, ὅπερ ὡς διὰ μαγευτικῆς ῥάβδου εἰς γενικὸν ὄργασμὸν σήμερον τὸ Πανελλήνιον οὕτω συγκινεῖ; Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν θαυμασιῶς περισωθέντων λειψάνων τοῦ πρώτου ἐν τοῖς νεωτέροις Ἑλλῆσι τελεῖται, ὅτε ἡ πανήγυρις τῶν πανηγύρεων ἡμῶν, ὅτε ἡ Πενταηκονταετηρίς τῆς ἀναβιώσεως τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν ἐθνῶν εορτάζεται. Διὰ ταῦτα ἤθελεν ἀρμόζει νὰ προαναφωνήσωμεν τὸ μὲν τὸ τοῦ προφήτου Ἰεζεκίηλ, ἀτὰ ὅστ' αὐτὰ ξηρὰ ἀκούσατε λόγον Κυρίου, τάδε λέγει Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις, ἰδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ἡμᾶς πνεῦμα ζωῆς (1)·» τὸ δὲ τὸ τοῦ ὕμνωδου τῆς Ἐκκλησίας, «αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος.»

Ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα τῆς θείας Προνοίας! ἀνεξεχνίαστοι αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ βουλεύματα τῆς θείας δικαιοσύνης! Τὰ ὅστα τὰ ξηρὰ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος πολυτρόπως πρὸς ἐξώμοσιν ἢ προδοσίαν ἐβασανίσθη εἶτα δ' ἀπαγχονισθεὶς καὶ προπηλακι-

---

(1) Προφ. Ἰεζεκ. ΑΖ'. 4—7.

σθεις πρὸς τρόμον τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου καὶ κοινὴν περι-
φρόνησιν καὶ γλευνὴν, εἰς τὴν θαλάσσαν ἐξεσφδονήθη καὶ ἀπερ-
ρίφθη, χείρων τοῦ ἀποδοκιμασθέντος λίθου νομισθεῖς, τὰ ξηρὰ
ὄστ᾽ ἐκείνου, εἰς κεφαλὴν γωνίας, εἰς θεμέλιον ἀδιάσειστον τοῦ
ἀνεγειρομένου ἐθνικοῦ οἰκοδομήματος γεννηθέντος, ἐπεφύλατ-
τεν ἡμῖν ὁ Ὑψιστος ὡς κειμήλια τιμαλφῆ μετὰ χρόνον μακρόν,
μετὰ πεντηκονταετηρίδα πλήρη, ὅτε γηθοσύνης τελεῖται τὸ πεν-
τηκονταετὲς ἰσθμηλαῖον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, ἡ πεν-
τηκονταετὲς πανήγυρις τοῦ δικαιοτέρου τῶν πολέμων ἢ μάλ-
λον ἀγῶνων, τῆς ἐνδοξοτέρας τῶν ἐπαναστάσεων ἀπὸ τῆς ὑπάρ-
ξεως τοῦ ἀνθρώπου! Οἷα ἀντίθεσις καὶ συμπλοκὴ πραγμάτων
καὶ αἰσθημάτων! ὄστ᾽ ἡμέρα, λείψανα σεπτὰ, λείψανα ἀνδρὸς
ὑπερτίμου, Ἑλληνας ἐξόχου, τοῦ ὁποίου αἱ βάσανοι καὶ ὁ ἀδι-
κος καὶ φοικώδης θάνατος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν συναθλητῶν
συγκινοῦσι μυχαίτατα τὴν ἄβυσσον τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημά-
των καὶ ἀνεγειροῦσι δικαίως ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ θύελλαν ἀγα-
νακτῆσεως, ὄστ᾽ αὐτὰ, λύπη καὶ ὀδύνη τηλικαύτη συνανα-
μίγνυνται μετ' ἡχῶν χαρμωδῶν σαλπίγγων, μετὰ τροπαίων,
μετὰ ἑορτῆς ἑορτῶν καὶ πανηγύρεως πανηγύρεων! Οἷα ἀντίθε-
σις συναρμολογεῖται καὶ συμπλέκεται! Οἷα ἡ ἀλλοίωσις τῆς δε-
ξιᾶς τοῦ Ὑψίστου!

Ἀλλὰ τίνος συμβόλου ἀγιωτέρου καὶ ἐνδοξοτέρου ἦν ἀνάγκη
ἡμῖν ἐν τοιαύτῃ ἑορτῇ ἑορτῶν καὶ πανηγύρει πανηγύρεων; τίνος
κοσμῆματος καὶ ἀγλαΐσματος λαμπροτέρου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ
τῇ ἐθνικῇ, ἣν ἐποίησε πάντως ὁ Κύριος; τίνος ἰερωτέρου λαβάρου,
ἐν ᾧ ἐνατενίζοντες οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ
τὴν ἑαυτῶν ἀξίαν ὡς ἄνθρωποι συναιθανόμενοι ἀναμιμνήσκον-
ται τὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, τῆς δυνάμεως αὐ-
τοῦ τῆς ἐν ἀσθενείᾳ τελειωθείσης καὶ τελειομένης; Ναί! τὰ
ὄστ᾽ αὐτὰ ξηρὰ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὡς μάρτυς δύο ἱερῶν ὑποθέσε-
ων, Πίστώς τε καὶ Πατρίδος, ὡς ἱερομάρτυς τὸν ἀγῶνα τὸν ἅγιον
τετέλεκε, τὰ ὄστ᾽ αὐτὰ τὰ ξηρὰ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄
κατατιθέμενα μετὰ ἡμίσεως αἰῶνος πάροδον ἐν τῇ ἐπιγίῳ γε-
νετείρᾳ καὶ πανευλαβῶς τε καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἐν αὐτῇ κηθευ-
όμενα ἀκούσονται λόγον Κυρίου· τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ ἐθνι-
κοῦ πρωτομάρτυρος ἀσράτως ἐφ' ἡμᾶς περιπίπταμένης, ὄψονται

ταῦτα ὅτι ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ τῶσων μυριάδων συναθλητῶν καὶ μαρτύρων ἀνέζησεν ἐκ τοῦ τάφου ὁ νεός Ἰσραήλ, καὶ ἔστη ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ εἰς συναγωγὴν μεγάλην σφόδρα, κατὰ τὸν Προφήτην· ἀκούσονται τὰ σεπτὰ λείψανα ἐκ στόματος πρεσβυτέρων τε καὶ νεωτέρων, παίδων τε καὶ νηπίων, μητέρων τε καὶ θυγατέρων, ἐλευθέρων ἤδη, αἶνον εὐγνωμοσύνης αἰδίου, ὀψονται ταῦτα δάκρυα θαλερὰ καὶ καρδιοστάλακτα ἐπὶ τῆ σφαγιάσει, ἢν οὕτως ἀγογγύστω; καὶ ἀνεξικάκως ὑπέστη μιμούμενος τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ὡς τέλειος αὐτοῦ μαθητής, ὡς ὄντως Ἕλλην, ἵνα τὴν πίστην στηρίξῃ καὶ τὴν ἀρξαιμένην ἐθνεγεροσίαν θεμελιώσῃ, ἵνα τὴν πατρίδα εἰς τὴν Χριστιανωσύνην καὶ τοὺς μόνους γνησίους διαδόχους καὶ ἀπογόνους τῶν πάλαι πατέρων τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἀποδώσῃ.

Ἄλλὰ μόνον αἴτιον τῆς γενικῆς ταύτης τοῦ ἔθνους συγκινήσεως δὲν εἶναι ἡ καθοδος τῶν ὀστών τοῦ ἱερομάρτυρος, ἡ ἀνακομιδὴ τῆς τιμαλφῶς σοροῦ τοῦ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας μεγαλομάρτυρος ἐκ τόπων εὐσεβῶν, ἐξ ἀσύλου φιλοχρίστου, εἰς ὃν δίκαιον νὰ ὁμολογῶμεν χάριτας ἀποδόντα ἡμῖν ἐν καιρῷ αἰτηθεῖσαν τοιαύτην βαρύτιμον παρακαταθήκην, ἀτίμητον θησαυρόν. Συμπληρωθείσης ἤδη πεντηκονταετίας ὅλης ἀπὸ τῆς ἐπισήμου καὶ κοσμοδοῆτου ἀνυψώσεως τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, τελουμένης δὲ παντερπῶς μὲν καὶ χαρμοσύνως, ἀλλὰ καὶ ἐμβριθῶς πάνυ καὶ μεγαλοπρεπῶς τῆς ἐπὶ τούτῳ ἑορτῆς, τῆς πανηγύρεως τῶν τοῦ ἔθνους πανηγύρεων οὐ μόνον ἐν τῇ μικρᾷ ἐτι ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ὅπου γῆς πάλλει καὶ ἐνθουσιᾷ ἐκ ῥίγους ἰεροῦ καρδία ὑπὸ στῆθος ὄντως Ἑλληνικόν, ἅτε ἱκανοποιηθείσης εἰ καὶ μὴ ὀλοκλήρως ἐν γε τῇ παρόντι τῆς αἰδίου ἀρχῆς τῆς τοῦ ἔθνους ἀνεξαρτησίας καὶ αὐταρχίας, ἔπρεπε ἀναμφιλέκτως νὰ προεδρεύσῃ πνευματικῶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐθνικῆς θυμῆδίας ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος οἰκουμενικός τυγχάνων Πατριάρχης τε καὶ Ἐκθάρχης καὶ τύπος πανθομολογούμενος ὦν ἀρετῆς, ἐπεσφράγισε τὸ στάδιον τοῦ ἀμέμπτου αὐτοῦ βίου διὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου τῶν θανάτων ἔπρεπε μάλιστα ὡς ὁ ἱεράρχης Γερμανὸς ἐν Λαύρα ἀνυψῶν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐκάλυπτε ὑπ' αὐτὴν καὶ εὐλόγει τοῦ; πρῶτους τῆς Πελοποννήσου ἐν Καλαβρίτοις στρατηλάτας, οὕτω

καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἐλευθέρου νῦν ἔθνους ἀρράτως παριστάμενος καὶ τὸ τροπαιοῦρον ἀναίρων λάβαρον νὰ συγκαλύπτῃ, εἰ ἦν δυνατόν, καὶ τοὺς δύο ἑτέροισι ἐπίσης συναθλητῆς καὶ πρωτομάρτυρας, Ῥήγαν τον Φεραίων καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Ὑψηλάντην. Ἄλλ' οὐ πάντα ποιοῦμεν ὡς βουλούμεθα, ἐν τῷ παρόντι τοῦλάχιστον, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

Τὸ μόνον λοιπὸν αἷτιον τῆς πανεθνοῦς σήμερον κινήσεως δὲν εἶναι ἡ παράληψις καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῆς πολυτίμου ταύτης κληρονομίας, διότι τότε συγκίνησις μόνον καὶ ὀδύνη ψυχικὴ ἤθελεν ἐνεργῆ ἐν ἡμῖν διὰ τὴν τολμηθεῖσαν καὶ διαπραχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων φρικώδη καὶ στυγερὰν μαιφονίαν τοῦ Πατριάρχου καὶ τσοσούτων ἄλλων ἱερῶν καὶ ἐξόχων ἀνδρῶν τοῦ ἡμετέρου γένους. Τὸ κύριον καὶ ἀρχικὸν αἷτιον τοῦ πανεθνοῦς σήμερον ὄρασμοῦ ἐστὶν ἡ ἐρτὴ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν χειροφετήσεως, ὃ δὲ ἱερομάρτυς Γρηγόριος παριστάμενος ἐν μέσῳ ἡμῶν διὰ τῶν λειψάνων αὐτοῦ ὡς συμβόλων πανσεβάστων ἀναμνήσεων, συναγάλλεται εὐλογῶν τὸ νῦν ἐλευθέρου χριστεπώνυμον πλῆρωμα, ὡς ἐποίει ὀλίγας ἔτι στιγμὰς πρὸ τοῦ ἀταχθῆναι ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ ἔθνους εἰς τὴν ἀδικον καταδίκην ἐσθίων ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης τὸ τελευταῖον Πάσχα καὶ προσκομίζων τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγνοημάτων τοῦ πιστοῦ λαοῦ ἀνάμιακτον θυσίαν. Ἴδου τὸ αἷτιον τῆς παγγενοῦς ἡμῶν σήμερον κινήσεως. Καὶ ὁ σκοπὸς δ' αὐτῆς μέγας καὶ ὑψηλός· διότι τὸ μὲν θέλομεν ἀποδώσει δημοσίᾳ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς ἐνδόξους καὶ θαυνοστανεῖς ἐργάτας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀναβιώσεως, τὸ δὲ θέλομεν δεῖξει, τοῦλάχιστον τούντεῦθεν, κεντριζόμενοι ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων θυσιῶν καὶ τῆς πρωτοτύπου καὶ πάλιν τοῦ Ἑλλήνος αὐταπαρνήσεως, ὅτι τὸ ἐμπιστευθὲν ἡμῖν τάλαντον πολυπλασιαζόμεν ἐπιδιδόντες εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ ὄντως Ἑλληνικόν, ὅπερ ἦν εἰς τοὺς αἰοιδίμους ἐκείνους θυσιαζομένους διηνεκῆς πόθος καὶ μέλημα καὶ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ ἐργῶ ἀποδιδομένη πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνη. Ἴδου δὲ καὶ ἡμῶν τὰ δυσχερῆ θέματα, ἅπερ θέλομεν ἀποπειραθῆν νὰ ἀναπτύξωμεν μεθ' ὅσης οἷον τε ἡμῖν σαφηνείας καὶ βραχυλογίας· δι' ὃ ἐπικαλούμεθα τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν πραγματευόμενοι περὶ οὕτω σοβαρᾶς ὑποθέσεως, ἡμῶν δὲ τὴν εὐμενῆ ἀκρόασιν.

Ἕλληνες ! ἡ Ἑλλάς, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἐτέθη ἐν τῇ μάλλον εὐκρασετέρα τῆς γῆς μοίρᾳ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ἠπείρων, ἐν τῷ μετισταχυμῷ αὐτῶν. Ἡ ἐξαιρετος καὶ ἐπίκαιρος αὕτη θέσις ἔχει μὲν πάντα τὰ ἀναμφέριστα πλεονεκτήματα καὶ δὴ τὰ ἐκ τῆς εὐχερῆς ἐπιμιξίας ἀείποτε πηγάζοντα, ἐξ ὧν ἡ πατρὶς ἀνέκαθεν ἐμεγαλύνθη καὶ ἐλαμπρύνθη, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ καταπατηθεῖσα ἀνέκαθεν καὶ κατατριβείσα ἐν τῇ τοῦ χρόνου καὶ τῶν αἰῶνων παρόδῳ δι' ἀναριθμήτων βαρβαρικῶν καὶ ὀλεθρίων ἐπιδρομῶν, κατεβλήθη ὅλως ὑποπεσοῦσα ἐν τέλει ὑπὸ τὸν ἐπονειδιστότερον τῶν ζυγῶν καὶ ἐξευτελισμῶν, ὑπὸ τοῦς ὀδόντας φεῦ ! θηρίων ἀγρίων ἐξορμησάντων ἐκ τῆς σπηλαίων καὶ τῶν ἐρήμων τῆς ἀνω Ἀσίας καὶ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐφορμησάντων, ἀφ' οὗ ὡς γίγας ἀθλητῆς τὸ μὲν εἰργάσθη ἀνεπιδότως καὶ ἐδολιγοδρόμησεν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, τὸ δ' ὅσον ἦν αὐτῇ δυνατόν ἀντέστη καὶ ἀντεπάλαισε κατὰ τῶν κυμάτων τῶν τοσοῦτων πλυμμηρῶν καὶ ἀμπώτεων. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τοῦ μεγαλοουργοῦ ἐκείνου κόσμου, ὁ ἀρχαῖος πρὸ πάντων Ἕλληνας, δὲν ἦτο ἀπλοῦν τι καὶ σύνηθες μετέωρον, τὸ ὅποιον ῥάγδην καὶ ἀσραπηδὸν διεῖλε τὸ κοινωνικὸν καὶ ἠθικὸν σφρέμμα, τὸ ὅποιον οὐδὲν ἔχνος ὀπισθεν αὐτοῦ κατέλιπεν ἐν τῷ ἀπέριω κενῷ. Ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καίπερ ἐν τέλει ἀποκαμῶν καὶ καταβλήθεις ἐκ τῆς ἀλλεπαλήλου ἀμύνης, οὐδὲν ἤττον ἐχάραξε καὶ ἀπετύπωσεν ὀπισθεν διὰ τῶν γιγαντείων αἰμάτων, ὡς ἡ πανσθενὴς χεὶρ τοῦ Ἀρχιτέκτονος ἐν τῷ σύμπαντι, ἔχνη ἀνεξίτηλα, τύπους καὶ ὑπογραμμοὺς παντοειδεῖς, διδάγματα πρότυπα καὶ αἶδια, καθ' ἃ βαινόντες καὶ ἄπερ ἀναπτύσσοντες οἱ μεταγενέστεροι, νὰ βιώσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἀνετώτερον πληροῦντες ὅσον οἶόν τε τὸν ἀληθῆ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας σκοπὸν. Τοιοῦτον λοιπὸν καὶ τηλικούτων ἔχοντες οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες νέφος ἀθανάτων μαρτυριῶν ἐξαγγελλουσῶν τίνες ποτ' ἦσαν καὶ κεντριζουσῶν αὐτοὺς πρὸς ἀνάληψιν καὶ χρῆσιν τῆς ἀξίας τῆς ἐμπρεπούσης εἰς ἀληθῆ ἄνθρωπον καὶ δὴ ἐκ τοιούτων πεφυκότα, ὅτε ἔβλεπον ὅτι ὁ μὲν νόμος τῆς βίας, τῶν κατακτῆσεων καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἐθνῶν ἀντιπαρῆλθε, καὶ ὠρίσθησαν εὐκρινέστερον τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν, αὐτοὶ δ' ἐξεναντίας κατεδικάζοντο εἰς αἰώνιον ζυγὸν καὶ τοῦτον

σπεύδοντα δι' ὑποθηκῶν πολιτικῶν καὶ εἰσδηγήσεων ἀνθελληνικῶν καὶ καταχθονίων πρὸς παγγενῆ τοῦ γένους ἐξόντωνσιν ὅτε παρετήρουν ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τῆς τοῦ Μετερνίχου πολιτικῆς, οἱ οἰκεῖοι διπλωματικοὶ πράκτορες, ὡς ὁ ἐν Βελιγραδίῳ Αὐστριακὸς πρόξενος μετὰ τὴν παράδοσιν καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἀειμνήστου Ῥήγα, συνεβούλευον τοὺς σατράπας, ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν ὠφελοῦσι τόσον, ὅσον ἡ αὐστηρὰ ἐπιτήρησις τῆς Φιλομούσου ἑταιρίας καὶ ἡ κατάργησις τῶν σχολείων τῶν Κυθωνίων, τῆς Χίου, τῆς Πάτμου, τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσον ἡ κατάσχεσις πάντων τῶν πλοίων τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετζῶν, τῶν Ψαρῶν καὶ τῶν ἄλλων ναυτικῶν νήσων καὶ παραλίων! ὅτε οὕτω προσέβαινε δεινομένη ἡ ἀντίθεσις δύο ἔθνων ἐν τῷ αὐτῷ μὲν τόπῳ οἰκούντων, ἀλλὰ μὴ συνδεομένων διὰ μηδενὸς δεσμοῦ, μήτε διὰ γλώσσης ἢ καταγωγῆς, μήτε διὰ θρησκείας ἢ πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἐκινδύνευε δὲ τὰ ἔσχατα ὁ κατακεκτημένος, περικλεισθεὶς ἐν τέλει ἅπας σχεδὸν εἰς τὸ καταρχὰς μὲν φανέν ἀσχημὸν, εἶτα δ' εὐρυτάτας διαστάσεις λαβὼν δίκτυον τῆς περιουμένου ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, τότε δὴ τότε ἀνετινάχθησαν καὶ ἀνεβόησαν «ἐλευθερία ἢ θάνατος!», «ἀποθανήτω ἡ ψυχὴ ἡμῶν τοῦλάχιστον μετὰ τῶν ἀλλοφάων!» Ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἠθικὸς νόμος, ὁ αἰδὸς καὶ ἀναλλοίωτος, ἐκ τῆς ἀνοθεύτου ἐφαρμογῆς τοῦ ὀπιοῦ ἀπορρέει τὸ δίκαιον καὶ ἤρτηται ἡ πλήρωσις τοῦ κοινωνικοῦ σκοποῦ, δὲν ἐπιτρέπει τὸν πόλεμον εἰμὴ ὅταν μόνον πρὸς ἀμυναν αἰρεται καὶ ἀποσόβησιν ἀδίκου ἐπιθέσεως, οἷα ἢ πρὸς κατάκτησιν, πρὸς δ' ὅταν παρέχεται βοήθεια παρὰ συμμαχοῦ ἢ μὴ πρὸς τὸν ἀδίκως προσβαλλόμενον καὶ κινδυνεύοντα. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς πόλεμος εἶναι ἀδίκος αἰρόμενος κατὰ τῆς κατακτήσεως, ἥτις καὶ περ γεγονός, εἶναι ἐν τούτοις αἰωνία ἐπιθεσις, ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸν συντηρητικὸν τῆς κοινωνίας δεσμόν, τὴν ἠθικὴν καὶ τὸ δίκαιον, ὅπερ οὐδέποτε ἀπορρέει ἐκ τοιοῦτου γεγονότος, ὡς ἀρπαγῆς. Τίς δὲ δικαιότερος πόλεμος τοῦ πρὸ πεντηκονταετίας Ἑλληνικοῦ; τίς ἀγιώτερος ἀγὼν τοῦ τῶν πατέρων ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, ἵνα παραλίπωμεν τὰς ἀναριθμήτους καὶ σατανικὰς ἐξουδενώσεις καὶ τὰς φρικωδεστάτας καταπιέσεις παρὰ τοῦ ἀπηνῶς καὶ ἀ-

γρίου κατακτητοῦ, τότε μόνον ἐπετρέπετο νὰ φέρωσιν ἐπὶ ἐν ἔτος ἔτι καὶ ταῦτα ἐν μυρίοις κινδύνοις τὴν κεφαλὴν, ὅταν ἐπεδείκνυσον τὸ ἐπὶ τούτῳ ὑπ' αὐτῶν φερόμενον χαρατζοχάρτιον; τίς ὁσιωτέρα ἐπανάστασις τῆς τῶν Ἑλλήνων, εἰς τοὺς ὁποίους οὔτε εὐκτόν ἦν πλέον τέκνα ὠραῖα νὰ ἔχωσιν (1), οὔτε συνχωρεῖτο νὰ ἀποθάνωσιν ἢ ταφῶσιν ἀνευ ἀδράς χρημάτων ἀποτίσεως, καίπερ πολλάκις φονευόμενοι καὶ κρουροῦμενοι, διότι καὶ νεκρὸς ὁ Ἕλλην φεῦ! ὤφειλε νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγας σπιθαμὰς ἐκ τῆς πατρῴας γῆς καὶ τὴν πρὸς ταφὴν ἀδειαν; Ὡς λοιπὸν ὁ εἰς τοὺς κευθμῶνας καὶ τὰς καταδύσεις τῶν ἀρχαίων Φαραώων ἐγκλεισθεὶς κόκκος σίτου καὶ διασώσας ἐκ τοῦ ἀνεπηρέαστου τῆς ἀτμοσφαιράς τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ συστατικά, ἐκχωθεὶς δ' ἐκ τύχης, ἔστω καὶ μετὰ χιλιετηρίδας, ἀναβλαστάνει καὶ καρποφορεῖ θαυμασίως, οὔτω καὶ ὁ Ἕλλην, γενομένου τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου καὶ ὑπερπληρωθέντος τοῦ ποτηρίου τῶν πικριῶν, τοῦ ὁποίου ἡ περαιτέρω πόσις ἠπεῖλει τὴν πανωλεθρίαν ἢ τὴν ἀποκτῆνωσιν, ἀνετινάχθη πελώριος, ἀνέστη οὐρανομήκης, τοιοῦτος, οἷα ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἐλευθερία, οἷα ἦν ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ· σαλπίσαντος ἀπὸ τε Προῦθου καὶ Πελοποννήσου, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἑτέρου τῆς πάλαι Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἄκρου τοῦ θουρίου τοῦ ἀθηνάτου Φεραίου σαλπίσματος, «ἐλευθερία ἢ θάνατος»,

«καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ»,

οἱ ἀρματωλοὶ καὶ ὀπλίται ἡμῶν κατήρχοντο ὡς λέοντες ὠρούμενοι ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν ἄγραν, ὡς ἀετοὶ τανύπτεροι καὶ σιδηρώ-
νυχες ἀπότε τῶν κευθμῶνων καὶ τῶν δρυμῶνων τοῦ ὑψικαρήνου

(1) Ἐνταῦθα ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἐμνήσθησαν τῶν ὠραίων Μεσσηνιακῶν ὠδῶν τοῦ Γάλλου λυρικοῦ Casimir Delavigne, καὶ πρὸ πάντων ἐκείνην τὴν στροφὴν, ἐν ἣ περιέχεται τὸ συγκινητικώτατον τοῦτο δίστιχον,

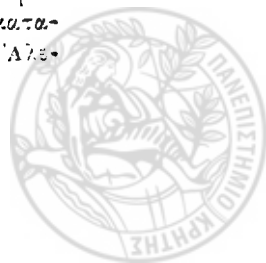
Et la mère au bruit de leur pas,
(τῶν τυράννων).

Maudit la beauté de sa fille.

Ὁρξ Messénienne I, ect. A, M, Pouqueville.

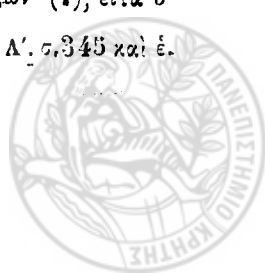
καὶ χινοστεφεῦς Ταυγέτου καὶ τῆς Κυλίνης, τοῦ οὐρανογείτο-
νος Παρνασοῦ, τοῦ Πίνδου, καὶ τοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Θεῶν ἐν-
δαιτήματος Ὀλύμπου, τῆς οὐρανομήκουσ Ἰδης καὶ τῶν Λευ-
κῶν ὄρεων, διέσχίζον δὲ ὡς δελφίνες καὶ ξιφίαι οἱ ἀτρόμητοι
καὶ ἀκάματοι ἡμῶν ναυβάται τὸν Ἑλληνικὸν πόντον, ἵνα συν-
αρπάσωσι τοὺς καταπτοηθέντας ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐθνικῆς
ἀγανακτήσεως, ἐκ τῆς ἐνσκήψεως τῆς ἐθνικῆς καταγίδος τυ-
ράνους, ἵνα ἀποπλύνωσι τὸν ῥύπον τῶν ἀγνῶν ποτε καὶ διαυ-
γῶν ὑδάτων, ἐν οἷς οἱ πάλαι ποντεμεθόντες ἡμῶν Θεμιστοκλείς
καὶ Εὐρυβιάδαι καὶ Κίμωνες ἐνέσπειραν τὸν τρόμον καὶ τὴν φυ-
γὴν εἰς τοὺς ἐπαπειλήσαντας τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πρόδον καὶ
τὸν πολιτισμὸν. Τὸ σύμβολον δὲ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ,
τὸν ἀήττητον Σταυρὸν, ὡς στήλην φωτεινὴν προπορευόμενον
ἔχοντες, ἔστησαν κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ πεζομαχοῦν-
τες καὶ ναυμαχοῦντες, ἀείμνηστα καὶ θαυμαστά τρόπαια, ἐρά-
μιλλα πρὸς τὰ τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Σα-
λαμίνου, πρὸς τὰ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος, πρὸς τὰ
τοῦ Γρανικοῦ, τῆς Ἰσού καὶ τῶν Ἀρβήλων. Τίς ἠρωϊσμὸς δύνα-
ται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν τῶν Τετρακοσίων τοῦ Ἰερού λόχου
νεανίων, τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἀπαρχὴν καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πα-
τριδος ὀλοκαύτως, τὴν ἐν Δραγατσανίῃ; Τίς πρὸς τὸν τῆς
μονῆς Σέκου, τὸν τῆς Κιάφας καὶ τοῦ Κοῦγχι τοῦ Σουλίου, τὸν
τῶν εἰς ὀλόμαρον στάκτην μεταβληθέντων Ψαρῶν; Τίνα ἐκ
πληκτικώτερα πολυήματα καὶ κατορθώματα τῆς ἀλώσεως τῆς
Τριπόλεως, τῆς πανωλεθρίας τοῦ Δράμαλι, τοῦ ὡς ἄλλου Μερ-
δονίου βαρέως ἐπελάσαντος, τοῦ ἀπαραμίλλου ἠρωϊσμοῦ τῶν
ἐν τῷ Χανίῳ τῆς Γραβιάς, καὶ ἔπειτα τῶν ἐν Ἀραγρόβῃ, τῆς κα-
ταστροφῆς τῶν τριῶν τῆς Κρήτης παπασάδων κατὰ τὴν παρά-
τὴν Κράπην εἰς Ἄσκυρον τῶν Σφακίων τελομένην εἰσβολὴν,
τῆς κοσμοδοῆτου πλοιορκίας καὶ περιπύστου ἐξόδου τῶν ἐν Με-
σολογγίῳ ἠρώων, τῆς εἰσπιδήσεως τῶν περὶ τὸν Φαββιέρην εἰς
τὴν Ἀκρόπολιν, τῆς ἐν Ἐριστῷ τῆς Λέσβου πυρακτώσεως καὶ
ἀνατινάξεως τοῦ πρώτου ἐθρικοῦ δικροῦτοῦ εἰς τὸν ἀέρα, τῆς
περὶ Σάμον καὶ Καργεῶα καὶ τῶσων ἄλλων θαυμασίων ναυμα-
χιῶν, τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς ναυαρχίδος τοῦ ὠμοτάτου κατα-
στραφῆος τῆς Νίου Καρὰλλῆ, τοῦ πρὸς πυρπόλησιν τοῦ ἐν Ἀλε-

ἄνδρεια βαρβαρικοῦ στόλου εἵπλου, τοῦ περὶ Σρακτηριαν ἄτρο-
μήτου διέκπλου, τῆς κατὰ τῆς Γρυμβούσης δις ἐπαναληφθείσης
ἐφόδου; Τίνες ἄλλοι ἠδύνατο νὰ ὑποστῶσι τηλικαύτας πολυ-
χρονίους θυσίας, κακουχίας καὶ στερήσεις, εἰμὴ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁ-
ποίους ὁ τῆς φιλαπατρίας ἔρωσ, τὸ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκον-
τος αἶσθημα ἤγεν ἵνα προσενέγκωσι τὴν ὕλην, τὸ φθαρτὸν καὶ
παροδικὸν σῶμα χάριν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου, τὴν ζωὴν χάριν
τῆς ἀθανασίας; Διὰ ταῦτα καὶ ἐπέστειψεν ἐν τέλει τὴν τοῦ Ἑλ-
ληνος θαυμασίαν ταύτην ἐγκαρτέρησιν ἢ δημοσίαν ἐν Εὐρώπῃ
γνώμην, ἣτις ἠλεκτρισθεῖσα ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς θαυμασίας
κατηγορηθεῖσα, αἰσθανομένη δὲ ἑαυτὴν ἀπὸ πολλοῦ ὡς ὑπὸ δει-
νοῦ ἐφιάλτου πιεζομένην ἐκ τῶν ἀτελευτήτων δεινοπαθημάτων
τοῦ ἀτυχοῦς λαοῦ καὶ τῶν ἡρωϊκῶν αὐτοῦ ἀθλητῶν ἐπεμπεν
ἡμῖν ἀργύριον, ἐφόδια καὶ εὐγενεστάτους ἐπικούρους τοὺς ἀοι-
δίμους καὶ γέραρους Φιλέλληνας, ἐγκειμένη ἑσσεῖ εἰς τὴν ἄχα-
ριν καὶ μετὰ ψυχρῶν ὑπολογισμῶν βαινούσῃν διπλωματικῶν, μέ-
χρις οὗ ἐπὶ τέλους εἶδε χαρμωσύνῳ τὴν ἀστρατὴν ἐλάμψα-
σαν, ἤκουσεν εὐφροσύνῳ τὴν σμαραγὴν τοῦ βαρυγδούπου καὶ
ἐκδικητικοῦ κεραινοῦ τοῦ κατακεραυνώσαντος ἐν Πύλῳ τὸν ἐ-
ξαλοφρευτικὸν τῶν νέων Καμβυσῶν, Ξερξῶν καὶ Σεσωστρίων
στόλον καὶ σώσαντα τὴν Ἑλλάδα, ὡς αὕτη τὸ πάλαι τὴν Εὐ-
ρώπην καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Σαλαμίνος.

Ἄλλ' ἀπόδειξις τὸ μὲν τῆς ἀδιασείστου καὶ ἀμετατρέπτου
τῶν πατέρων ἡμῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἢ θανάτου ἀποράσεως, τὸ
δὲ τῆς γνησίας ἡμῶν Ἑλληνικῆς καὶ εὐγενοῦς καταγωγῆς ἦν
πρὸς τῇ ἡρωϊκῇ ταύτῃ ἐγκαρτερήσει καὶ ἡ φιλονομία καὶ ἡ ἐν
τῷ παραυτίκα εἰς ἐλευθέραν πολιτείαν σύνταξις. Ἐνῷ ἐλίμνω-
τον, ἐνῷ μυριστρόπως ἐκακουχούντο, ἐκινδύνευον, ἔξριθον πλη-
γῶν, καὶ δὲν συνέφερε νὰ περισπάσωσι τὴν προσοχὴν ἐν τοῖς
πολιτικαῖς, οἷδεν ἤττον τεκμηριούντες ἐπισήμως τὴν ληφθεῖσαν
ἤδη ἀπόφασιν ἵνα ἀποκαταστῶσιν εἰς ἔθνος αὐτόνομον καὶ ἐ-
λεύθερον, ἵνα ὡς ἄλλοι Κύπλωπες οἰκοδόμοι συνεχίσωσι διὰ γε-
φύρας στερεᾶς τὴν διασπασθεῖσαν σειρὰν τοῦ δίου τοῦ ἔθνους,
συνήρχοντο συνάμα εἰς ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ πρῶτον μὲν προ-
καταρακτικῶς εἰς τὴν ἱεράν μονὴν τῶν Καλτετζῶν (1), εἶτα δ'

(1) Ὅρα Σ. Τρικούπη Γ. τῆς Ἑλ. Ἐπαναστ. τόμ. Α'. σ. 345 καὶ ἐ.

ἐν ἔτει 1822, κατὰ Ἰανουάριον, εἰς Ἐπίδαυρον, ἔνθα ἐπανελήφθη μετὰ τόσους αἰῶνας τῇ θεῖᾳ ἐπινεύσει ἡ Πανελληνίως Ἀμφικτυονία, ἔνθα συνεκροτήθη καὶ ἤδρευσεν ἡ πρώτη τακτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἔθνοςυνέλευσις, καθ' ἣν ἐξηνέχθησαν ἀντάξια τοῦ Ἑλληνος καὶ τῆς εὐγενείας τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀποφάσεις καὶ κρίσεις. Κατ' αὐτὴν ἀνεκηρύχθη ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνονται πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες, ἐν τῇ κυριαρχίᾳ καὶ αὐταρχίᾳ αὐτοῦ συνιστᾷ ἀρχὴν ἐκτελεστικὴν καὶ γερούσιαν ἢ βουλὴν νομοθετικὴν· εἰσάγει πολιτικὸν κώδικα τὸν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ἐμπορικὸν δὲ τὸν τῆς Γαλλίας· ὀρίζει τὸ ἀπαρῆκτον τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῇ βία τοῦ Habeas corpus νομοθετοῦν ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου καὶ ἐκλέγοντες καὶ ἐκλεγόμενοι καταργεῖ ὅλως τὴν δουλείαν καὶ εἰσάγει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, μὴ ἐπιτρέπον μόνον προσβολὴν κατὰ τε τῆς θρησκείας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς· ἀνακηρύττει τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τοῦ ἔθνους τηροῦν ἀνοχὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν δογμάτων, καὶ ἐν τέλει, εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ Ἰουδαίους παραχωρεῖ μὲν ἀστυκὰ δικαιώματα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολιτικὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Οὕτω λοιπὸν ἐν ᾧ ὁ ἐκ τῶν πυρπολήσεων καὶ τῶν καταστρεπτικῶν μαχῶν καπνὸς ἐκάλυπτεν ἐν πυκνοτάτοις στρώμασι τὸν ὠραῖον τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν, ἐξοχον καὶ μεγαλοπρεπὲς θέαμα ὠρατο. Ὡς ἐκ τοῦ μηδενὸς ὁ Δημιουργὸς τῆς κτίσεως, ὡς ἐκ τοῦ χάους τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως οἱ Μίνωες ἡμῶν, οἱ Ἡρακλεῖς, οἱ Θησεῖς καὶ οἱ Λυκοῦργοι, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἀναπτερούμενοι ἐκ τῶν ἀθανάτων καὶ πανσέπτων τῶν προγόνων ἀναμνήσεων καὶ τῆς ἀμωμῆτου τοῦ Χριστοῦ πίστεως, καὶ ἐκ τῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἀπαιτήσεων ποδηγετούμενοι, ἴδρυσον τὰ θεμέλια τῆς ἐν τῷ ἀνατολικῷ τῆς Εὐρώπης τέρματι ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος! Ὡ, πόσον γιγαντεῖα, πόσον κολοσσιαία ἦν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῆς παλιγγενεσίας τῆς μητρὸς τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ Ἑλλάδος ἡμῶν! Ὡ, τί ἠσθάνοντο, ὑπὸ τίνων ἀξίων ἑαυτῶν καὶ μεγάλων ἐλπίδων ἀναπτερούοντο, κρίνοντες ἐξ ἑαυτῶν καὶ περὶ τῶν ἐπιγόνων, οἱ πρωτοφανῆ καρτερίαν καὶ αὐταπάρησιν δεῖξαντες δημιουργοὶ τῆς

ὑπάρξεως ἡμῶν ! Ἴδου τὸ αἷτιον τῆς πανελληνίου ταύτης ἐορ-
τῆς καὶ συγκινήσεως, ἰδοὺ τὸ σοβαρὸν θέμα, ὅπερ μόνον οἱ ἐν
πνεύματι προεξάρχοντες ἐκ τῶν πάλαι προγόνων ἡμῶν καὶ οἱ
ἔξοχοι νόες ἤθελον δυνηθῆ νὰ διεξέλθωσιν ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐπι-
τηδεῖω. Φέρε δ' ἴδωμεν ἐν ὀλίγοις ἤδη καὶ τὰ κατὰ τὸ κοσ-
μοῦν τὴν πανελλήνιον ταύτην πανήγυριν ἀγλαΐσμα, τὸν ἱερο-
μάρτυν Πατριάρχην καὶ τὰ σεπτὰ αὐτοῦ λείψανα, ἐν τῷ προ-
σώπῳ δ' αὐτοῦ συλλήβδην τοὺς μεγάλους ἡμῶν εὐεργέτας, τοὺς
γεννήτορας καὶ δημιουργοὺς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Δυσχερὲς μὲν λίαν ἐστὶ νὰ ἀποφανθῆ τις ἐν ὀμιλίᾳ καὶ πραγ-
ματεία ἀπλή, οἷα ἡ παροῦσα, τί ἐκ τῶν σπουδαίων συστατικῶν
στοιχείων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος πρώτιστα καὶ μάλιστα ἢ
πλεῖστον τῶν ἄλλων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος.
Διότι οἱ μὲν κλέπται ἢ ἔνοπλοι Ἕλληνες ἐνδεδεχῶς ἀκονῶν-
τες τὴν μάχαιραν κατὰ τοῦ ἀπροσδοκῆτου καὶ βαρβαροῦ κα-
τακτητοῦ, προστεθέντων εἰς αὐτοὺς εἶτα καὶ τῶν ἀρματωλῶν
τῶν δι' ἐκείνους τὸ πρῶτον ὀργανισθέντων, διεμαρτύροντο ἀεί-
ποτε κατὰ τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ στρατοπεδεύσεως τῶν Τουρκο-
μανικῶν ὀρδῶν, ὡς καὶ οἱ ἐν ταῖς παραλίαις καὶ ταῖς ἀποικίαις
ἔμποροι καὶ ναυτικοί, ἐξ ὧν ἐξῆλθον οἱ Ἑλληνικοὶ ἀπόστολοι
οἱ ἀφανεῖς, ἀλλὰ τερατουργήσαντες φιλικοί, ἐξ ὧν ἐξέπλευσαν
αἱ μυθῶδεις ὄντως Ἄργοι αἱ κατακομίσασαι αὐθις εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἡμῶν τὸ χρυσόμαλλον δέρας· οἱ δὲ λόγιοι τοῦ δεδουλω-
μένου ἔθνους ἀροτριῶντες τὴν γῆν, ἐν ἣ ἔμελλε νὰ ῥιφθῆ ὁ τῆς
ἐλευθερίας φλογερὸς σπόρος, προητοιμάζον αὐτό, οὕτω δ' ἀνα-
πτύσσοντες πνευματικῶς καὶ διδάσκοντες οἷον ποτ' ἦν, ἔβαινον
παραλλήλως τοῖς στρατιωτικοῖς· οἱ δὲ τυγχάνοντες ἐκ τῶν μάλ-
λον ἀνεπτυγμένων πνευματικοὶ πατέρες ἐνεθάρρουν καὶ ἐνέπνεον
αὐτῷ χριστῆς ἐλπίδας, παρέχοντες ὄρμον παραμυθίας καὶ σωτηρίας,
κιθῶτον σωστικὴν ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ κατακλυσμοῦ τὴν ἐξελ-
ληνισθεῖσαν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦ-
τα τὰ στοιχεῖα συνδεδεμένα διὰ τοῦ ἀρρήτου δεσμοῦ τῆς ἀ-
ναμνήσεως, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν οἱ τε παλαιότεροι καὶ οἱ νε-
ώτεροι ἦρχον ἐν τῷ τόπῳ, συνεσωματοποιοῦντο σφιγκτότερον
διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Διότι πολὺ πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταν-
τίνου ἐροεῖθη τὸ περίπυστον ἐκεῖνο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, «ἡ Ἑλ-

λάς ἀλοῦσα, εἶλε τὸ ἄγριον Λάτινον. Ἐπὶ Κωνσταντίνου δὲ αὐ-
τὴ ἐκείνη ἢ Ἑλλάς ἐξελληνίσασα καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς
αὐτοκρατορίας ἀναβιβάσθεισαν Χριστιανικὴν θρησκείαν συνέδε-
σεν αὐτὰς ἀμφοτέρως. Πесоῦτης δὲ τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνης,
κατὰ τὴν τελευταίαν καὶ προμεροτέραν ἐξ Ἀσίας κατὰ τῆς
Βυρώπης ἐπέλασιν, ἦ τε Ἑλλάς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς περιεσώθη
καταρυγῶν εἰς τὴν ἀλώδητον ἐναπολειφθεῖσαν Ἐκκλησίαν. Ὁ
πνευματικῶς προεξάρχων ἐν αὐτῇ ἐπίσημον θέσιν κατασχὼν καὶ
μετὰ τὴν κατὰκτησιν, καὶ κεφαλὴ τῶν κατακεκτημένων θεω-
ρούμενος, ἐθνάρχης, ἦν ὁ συνδέων τὰ διεστώτα μέλη τοῦ Ἑλ-
ληνισμοῦ ἐν ἑλλείψει πολιτικοῦ δεσμοῦ, ἦν τὸ κέντρον τῆς ἐ-
στίας, ἐν ἣ ἐνατενίζοντες ἐθερμαίνοντο καὶ παρεμυθοῦντο ἐκ
τῶν τῆς δουλείας δεινῶν, ἀρούμενοι τὸ παρήγορον τῶν ἐλπίδων
βάλαμον ἐκ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν διδασκῶν τοῦ ἱεροῦ
καὶ σοφοῦ Κλήρου. Ἡ Ἑλλάς, ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ ἱστορία δὲν
λησμονεῖ θεσπιάς τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ὁ
Κλῆρος τὴν ἐπιούσαν αὐτῇ τῆς ἀθανάτου πτώσεως Κωνσταν-
τίνου τοῦ Παλαιολόγου προσήνεγκεν εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ προσώ-
που τοῦ περισπουδάστου πατριάρχου Γενναδίου, ὁ ὁποῖος ὑπὸ
τὴν δοθείσαν παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοκρατο-
ρικῶν μίτραν, βασιλικὴν στέφανον, καὶ θείαν βουλῆ καὶ ὑπὸ τοῦ
κατακτητοῦ εἰς αὐτὴν ἀφειθείσαν ἐκάλυψε, συνέσχε καὶ ἀλώ-
θητα διὰ τῆς μεγαλοφυίας αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ δου-
λωθέντος ἔθνους τὰ δικαιώματα συνετήρησε. Κατὰ τῆς τέως
λοιπὸν κιβωτοῦ ταύτης τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπέλυσε
πρὸ πάντων τὰς θεύλλας καὶ καταιγίδας τῆς ὀργῆς καὶ μανίας
τούτου ὁ δυνάστης, ἀντὶχρήσαντας τοῦ θουρίου τοῦ Φεραίου ἄσμα-
τας ἀπὸ τοῦ Προύθου μέχρι τῆς Ἰδῆς «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν.» Ὁ
ἱερὸς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Β΄ δις ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τῶν κο-
ρραϊστικῶν καὶ τρίτον ἤδη πατριαρχεῖον, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκριβὴς
βιογραφία δὲν εἶναι ἀντικείμενον τοῦ βραχέος τούτου λόγου,
γνωστὸς ὢν ἐπὶ ὄξυνοίᾳ, συνέσει, σοφίᾳ καὶ ὄλω; Ἑλλη-
νικοῖς ἰδιώμασιν εἰς τοὺς ἐν τῷ τότε διέποντας τὰ τῆς
πολιτικῆς τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτη, τὸν πολυμήχανον καὶ
διαβόητον εὐνοούμενον αὐτοῦ Χαλὲτ-Ἐρσένδη καὶ τὸν
βεζύρην Βενδερλή-Ἀλῆ-Πασᾶν, συνελήφθη μετὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς

ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, 10 Ἀπριλίου, εὐθὺς μετὰ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρὸ μικροῦ ἐτέλεσε καὶ ἄκριτος καὶ ἀναπολόγητος κατεδικάσθη μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἁγίας Συνόδου εἰς τὴν ἀποτροπαιότεραν καταδίκην, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, τῆδε κάκεισε πρότερον περιαχθεὶς καὶ βασανισθεὶς! Ὁ ἱερομάρτυς Πατριάρχης γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1743, ἦν ἐκ τῆς εὐανδροτάτης κωμοπόλεως τῆς Πελοποννήσου Δημητσάνης. Βασανίζοντες λοιπὸν τοῦτον οἱ Τούρκοι ἢ ἐθεώρουν ὑποπτον καὶ ἔνοχον ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ Πατρίδος, καὶ ἐφρόνουν ὅτι ἤθελον ἐξαναγκάσει αὐτὸν εἰς ἐξώμωσιν ἢ προδοσίαν τινά, ἀλλ' ἀποτυχόντες ὄλως τῶν ἐλπίδων ἐθανάτωσαν οὕτως οἰκταῶς καὶ προσεκλάκισαν οὕτως ἀπανθρώπως ἢ ἤθελον διὰ τοῦ ὕψιστου τούτου τῶν ἱερῶν θυμάτων καὶ τῆς ἐξοντώσεως πρῶτον παντὸς τοῦ Κλήρου, ἀνωτέρου τε καὶ κατωτέρου, ἐν τε τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, νὰ καταποτήσωσι τοὺς ἐπαναστάντας καὶ ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτοὺς τὸν τρόμον. Ἄλλ' ἠπατήθησαν, δεινὴν ἀπάτην, διότι οὕτως κηδύοντες ἠθεία Πρόνοια. Ἡ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον ἐξεγερθεῖσα τιγροειδῆς καὶ αἰμοδιφῆς τῶν ταρταρικῶν κατακτητῶν φύσις, ἡ φρονήσασα ὅτι διὰ μιᾶς πληγῆς ἤθελον ἐπενέγκει αὐθωαὶ πέρας εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐνέπλησε φρικῆς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντινίου, τὴν Σμύρνην, τὰς Κυθωνίας, τὴν νέαν Ἐφεσον, τὴν Χίον, τὴν Κῶν, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας! (1) Φωνὴ ἠκούσθη πρὸ πάντων ἐν Ῥαμαῖ, κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς, ἡ Ῥαχὴλ τοῦ νέου Ἰσραὴλ, ἡ γηραιὰ Κωνσταντινούπολις δὲν εὗρισκε παραμυθίαν. Ἄλλ' ἠπατήθη ὁ ἀπηνῆς σφαγεὺς σφόδρα· τσαυταὶ ψυχαὶ ἅγαι,

(1) Πλὴν τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ σφαγέντων ἢ ἀπαγχονισθέντων ἀρχιερέων, πολλοὶ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον, ὡς ὁ Χίου Πλάτων, ὁ Κύπρου Κυπριανός, ὁ Κρήτης Γεράσιμος μετὰ πέντε συνάμα ἄλλων ἐπισκόπων καὶ 14 ἱερέων καὶ ἡγουμένων ἐντὸς τοῦ Ἰηρακλείου, ἐν Ῥεθύμνῃ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Γεράσιμος, ἐν Χανίοις ὁ Κισάμου Μελεχτισδέκ, τοῦ Κυθωνίας Καλλινίκου ἐν τῇ εἰσακτῇ ἀποβιβάσαντες!

ἐνάρετοι, ἀθῶαι πετάσασαι πρὸς τὰ ὕψη, ἔκλιναν γόνου πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ, δεόμεναι καὶ προσλιπαροῦσαι ὁπως ἐπιβλέψῃ ἐξ ὕψους ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν, τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν φθορὰν τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ λαοῦ. Ὁ πρὸς τὴν πατριδα ἔρως εἶναι ἄλλη θρησκεία, ἥτις ἔχει ἴδιον βωμόν, ἴδια ὀλοκαυτώματα, τὸ δὲ χυθὲν ποταμηδὸν ἀθῶων αἷμα, ἐπνίξε τοὺς ἀγρίους δυνάστας, διότι κορυφῶσαν τὴν ἐθνικὴν ἀγανάκτησιν ἐστερέωσε τὴν θρησκείαν ταύτην, ἐξ ἐκάστης τῶν χυθειτῶν τοῦ ἀθῶου αἵματος ῥανίδων ἀναφυέντος καὶ ἀναπηδήσαντος ὀπλίτου ἐκδικητοῦ. Τὸ ἔθνος μὴ δυνάμενον τοῦ λοιποῦ νὰ συμβιώσῃ μετὰ τῶν Ἀσιανῶν, ἐνεκαρτέρησε μαχόμενον ἔτη μακρὰ, μέχρις οὗ τῆ θείᾳ ἀρωγῇ ἐβλάστησε τὸ καλλίκομον τῆς ἐλευθερίας δένδρον.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν ἡ ὡς κίβωτος περισώσασα τὸν Ἑλληνισμόν, ὑπέστη καὶ τὰ δεινότερα τῶν τραυμάτων τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἐπαναστάσει. Μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ Γρηγορίου, μετὰ τὴν μια ἰφονίαν ἐκείνην, μετὰ τὸ κακούργημα, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς πρέπει νὰ διστάζῃ ὅτι διεπράχθη ἄλλο φρικαλεώτερον πρὸ Χριστοῦ ἢ μετὰ Χριστόν, τὸ σεβασμιον σῶμα αὐτοῦ, ἄλλη φρίκη! καταβιβασθὲν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀγχόνης περιήχθη γυμνὸν σχεδὸν εἰς τὰς ἀγυῖας τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὑπὸ ἐκβρασμάτων καὶ συρφετοῦ φαυλοβίων Ἑβραίων καὶ Τούρκων καὶ πληττόμενον καὶ προπηλακιζόμενον ἐπὶ τῶν δυσωδεστέρων μερῶν, ἐρρίφθη τέλος ἐν τῷ Κερατικῷ κόλπῳ, φέρον ἔτι ἐπὶ τοῦ τραχήλου τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος τῶν παρανόμων, ὡς προβλέπων ὁ μακάριος καὶ μὴ θέλων νὰ ἀπέλθῃ κρυφίως ἔλεγεν, «ἰχθύες μὲν θέλουσι φάγει τὸ σῶμά μου, ἀλλ' ἀποθνήσκω ἡσυχος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους μου» (1), ἀνεφάνη δὲ καὶ ἀνευρέθη ἐν Καρακιοί, ἐνθα ἀκολουθήσαν αὐτὸ μεθ' ὅσης οἶόν τε διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων προφυλάξας τὸ τῶν πιστῶν ὄμμα, ὑπέδειξεν εἰς τὸ ἐκ Κεφαλληνίας πιστὸν τέκνον, τὸν πλοίαρχον Ν. Σκλάβον, Ῥωσικὴν ἔχοντα ἐν τῷ πλοίῳ αὐτοῦ σημαίαν. Οὗτος παραλαβὼν τὸ ἀναγνωρισθὲν πολύτιμον φορτίον

(1) Ὁρκ Κούμ. ἰστ. τομ. 12, σ. 515.

καὶ ἐντὸς οἰνοπνεύματος ἐνθεις (1) καὶ περισταίλας ἀπέπλευσεν εἰς Ὀδησόν, ἐν ἣ ἐπισήμως τοῦτο πάλιν ἀναγνωρισθὲν ἔτυχε τῶν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα, τὴν σπουδαιότητα τοῦ προσώπου καὶ τὸ μέγεθος τῆς χριστιανικῆς δοκιμασίας καὶ θυσίας αὐτοῦ ὀφειλομένων τιμῶν. Οὕτω λοιπὸν δάκτυλος Θεοῦ προτυπῶν τὴν εἰς ὄρμον ἀσφαλῆ καταγωγὴν τοῦ ἱεροῦ τῆς Πατρίδος τοῦ ἱερο-ἀρτυρος ἀγῶνος, διεπεραίωσεν ἀσφαλῶς ὡς τὸν παλαιὸν Ἰσραὴλ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς τὸ σεπτὸν αὐτοῦ λείψανον εἰς τὴν εὐ-τυχῆ, χριστιανικωτάτην καὶ φιλέλληνα πόλιν, πρὸς ἣν ὁ γνήσιος Ἕλλην Σκλάβος παρέδωκεν αὐτό, ὡς ὁ Ἀθηναῖος Κωνωπίων εἰς τὴν Μεγαρικὴν γυναῖκα τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ Φωκίωνος, ὅπως ἀποδοθῆ εἰς τὴν τεκοῦσαν ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, ὅταν ἤθελεν ἀνακύψει καὶ εὐτυχῆσει. Ἦδη ἡ πατρίς τελοῦσα τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς ἑαυτῆς ἀναστάσεως καὶ ἐστεμμένη οὕσα τὸν ἐκ τοσοῦτων καὶ τοιούτων μαρτυρικῶν καὶ ἀειθαλῶν ἀνθῶν βασιλικὸν αὐτῆς στέφανον, περιβεβλημένη τὴν ἐκ τοσοῦτων πολυτίμων αἱμάτων καινουργηθεῖσαν βασιλικὴν πορφύραν, αἰτεῖται παρὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφῆς Ῥωσσίας τὴν ἱεράν παρακαταθήκην, ἣτις φιλοτίμως πάνυ παραδίδεται, ὅπως κατατεθῆ ἐν ταῖς κλειναῖς Ἀθήναις, ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς φιλοπατρίας, ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ περικλειοῦς καὶ ἀγνοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ τὸν ἐνδοξότερον τοῦ κόσμου βράχον, παρὰ τοὺς πάλαι σοφοὺς προγόνους, ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν ἔργων τῶν ὁποίων ὁ αἰμνῆστος αἰείποτε κατεχόμενος ἐνεθουσία. Ἦδη ὁ μεγαλομάρτυς τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως παρέρχεται διὰ τοῦ Βοσπόρου, ἤδη ὁ ἀκλαυστος, ἀπένθητος, ἀταφος τοῦ γένους Ἐθναρχῆς, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὸ σκληρὸν τέλος ἐπέσπευσε τὴν ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἑλλάδος ἀνάστασιν, παραπλέει διὰ τοῦ γοητευτικοῦ καὶ μαγευτικοῦ καταστένου, τὴν καθέδραν καὶ τὸν τό-

---

(1). Περί τούτου ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὄρα τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Γρηγόριον Ε'. Τόμ. Α'. σ. 385. Παραβαλε καὶ τὸ ἄρθρον τῆς ἐφημ. «Φῶς», ἐπιγραφόμενον «ὁ Γρηγόριος», συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς πατρός ἀνεψιῦ, γέροντος δὲ ἀγωνιστοῦ Κωνσταντ. Καρύδου, ἀριθ. 958.

πον τοῦ μαρτυρίου, τὸ Βυζάντιον, ἀλλ' ἐντὸς ἀτμοσφαιῶν ὁμί-
νυμου καὶ ἐθνικοῦ, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς σημαίας τῆς ἐθνικῆς,
τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ὁ αἰθιδμος ὠνευροπόλησε, μυριάδες δὲ
σκιαὶ μακαρίων μαρτύρων συναθλησάντων παρέπονται αὐτῷ
πετεργίζουσαι ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ὑδάτων, ἐν οἷς τὸ φθαρ-
τὸν αὐτῶν σῶμα πολλὰ παθὼν ὑπὲρ τῆς ἀγιοτέρας τῶν ὑποθέ-
σεων κατεπνίγη καὶ ἀγαλλόμεναι συντελοῦσι μεθ' ἡμῶν μυστη-
ριωδῶς τὴν πανελλήνιον πομπήν. ὦ! τίς ἡμέρα δύναται νὰ
παραβλεθῆ πρὸς ταύτην, ἣν ἐποίησεν ἡμῖν ὁ Κύριος; Τίς ἡμέρα
ἐστὶ μεστοτέρα σεβαστοτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἀναμνήσεων διὰ
πάντα ὄντως ἀνθρωπῶν ἢ ἐκείνη, καθ' ἣν κατέρρευσαν τὰ δεσ-
μὰ τῆς λυτρωσάσης τῶν δεσμῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα; Τίνας
ὁ νοὺς δὲν αἰρεται εἰς ἄλλου; χρόνους μεγαλουργούς καὶ ἐνδό-
ξους; Τίνας ἢ καρδία δὲν πάλλει καὶ ἠλεκτρίζεται, ἐκ τοῦ ἐν-
θέου, ἐκείνου τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ σωτήρων ἐνθουσιασμοῦ;
Ἰδοῦ, Ἕλληνας, τὸ μέγα τοῦ κόσμου γεγονός, τὸ ὁποῖον δι-
καιῶς συγκατεῖ ἡμᾶς σήμερον εἰς παγγενῆ ὄργανισμόν, ἰδοῦ τὰ
σπουδαῖα αὐτοῦ ἐλατήρια, ἰδοῦ καὶ αἰτία λόγου ὄντως πανη-
γυρικοῦ, οὐχὶ τοιοῦτου, ἀλλὰ χρήζοντος ῥήτορος ἠδυσποῦς καὶ
πολυφθόγγου, ἀηδόνος εὐστόμου. Ἄλλ' ἀφοῦ ὑπεμείνατε το-
σοῦτον εὐμενῶ, εἰς τὴν τῶν αἰτίων τούτων ἀνάπτυξιν καὶ ἀ-
κρόασιν, δεῦτε περᾶνωμεν τὸ ὄλον, ἐρευνῶντες ἐν ὀλίγοις καὶ
ἐπισκοποῦντες, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴρηται, τὸν σκοπὸν τὸν κύριον τῆς
πανελληνίου ταύτης ἐορτῆς.

Οὐδεὶς θεαίως τῶν εὐ φρονούντων πιστεύει ὅτι συνερχόμεθα
σήμερον ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς οἶκον Κυρίου ἵνα ἀναπέμψωμεν μόνον
δεήσεις εἰς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ αἰωνίας ἀναπαύσεως τῶν ἐπὶ
τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῆς θύμα
προσενεχθέντων, ἵνα προσκομίσωμεν μόνον εὐχαριστίας πρὸς
αὐτόν, ὡς ἀποστείλαντα λύτρωσιν τῷ νέῳ Ἰσραὴλ, ἵνα στρέψω-
μεν μόνον τοὺς τάφους τῶν τοσοῦτων εὐεργετῶν διὰ στεφάνων
χειροποιήτων καὶ φθαρτῶν· διότι πρῶτον μὲν τοὺς ἀγίους τού-
τους θαυματώσας ἐν τῇ γῆ ὁ Κύριος καὶ ἐν οὐρανῷ κατέταξεν
ἐν κόλποις Ἀβραάμ, ἐτέρωθεν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ πρέ-
πει νὰ τιμῶμεν αὐτοὺς καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ ἐπὶ ταῖς
τοσαύταις καὶ τηλικαύταις αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαις. Ἄλλος

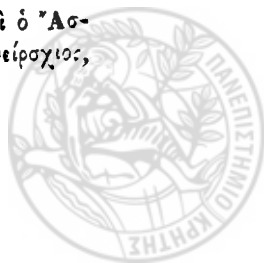

ὁ κατ' ἔξοχὸν σκοπὸς τῆς κατὰ τὴν πάνελλαμπρον ταύτην ἡμέραν ἑορτῆς. Πρὸς τῇ δημοσίᾳ καὶ πανελληνίῳ ταύτῃ ἐκδηλώσει τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν γιγαντείαν ἐκείνην γενεάν, τοὺς ἀειμνήστους ἀγωνιστάς, οἱ ὁποῖοι ὡς στυλοβάται ἐδραῖοι καὶ στιβαροὶ ἦσαν ἐπ' ὧμων ὡς ὁ Ἄτλας τὸν οὐρανόν, τὸν κολοσσαῖον τῆς ἐπαναστάσεως ὄγκον, ἡ ἀρμοδιωτέρα, σπουδαιότερα καὶ σκοπιμωτέρα πρὸς ἐκείνους ἀνταμοιβή, ἀνθ' ὧν ἡμᾶς εὐηργέτησάν, ἐστὶν οὐ μόνον ἡ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ᾧρα στιγμιαίῳ ἐνθουσιασμῷ ἐνδείξεις εὐγνωμοσύνης καὶ συγχίνησις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν ἔργῳ ἀπόδειξις, ὅτι πολυπλασιάζομεν τὸ ἐμπιστευθὲν ἡμῖν τάλαντον, ὅτι αὐξάνομεν τὴν κληρονομίαν, ἣν μετὰ τοσοῦτους πόνους καὶ θυσίας ἀνακτησάμενοι αὐτοὶ ἡμῖν κατέλιπον. Οἱ ἀπὸ περάτων τῆς Γερμανίας συρρεύσαντες ἐν ἔτει 1863 εἰς Λειψίαν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ἐπιζῶντες ἔτι ἀτόμαχοι, ἕνα πανηγυρίσωσι τὴν πεντηκόνταετηρίδα τῆς λεγομένης μάχης τῶν λαῶν, καθ' ἣν ἐθραύσθη ὁ Ναπολέων Α' καὶ ἀπὸ κληρονομίας ἡ πατρίς αὐτῶν, δὲν ἐκλαίον ἐξ ὑπερβολικῆς μόνον χαρᾶς, διότι ἦσαν κεκοσμημένοι διὰ πολυαριθμῶν παρασῆμων, διότι ἦσαν ἐστεμμένοι διὰ τοῦ στεφάνου, ὃνπερ ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς εὐδαίμονος αὐτῶν κεφαλῆς ἡ πατρίς, οὐδὲ διότι ἤγοντο κατὰ τὴν ἐθνικὴν πομπὴν οἱ κατεσκληκότες οὗτοι γέροντες ἐκ τοῦ βραχίονος ὑπὸ τῶν ὠραιωτέρων καὶ ἐπιστοιμωτέρων τῆς Γερμανίας νεανίδων λευχειμονουσῶν, ἀλλὰ διότι ἔβλεπον, ὅτι εἰς τὰ ὀστά τὰ ξηρὰ τὰ ἐγκατασπαρέντα ἔξω, ἐπὶ τῆς εὐρείας τῆς Λειψίας πεδιάδος καὶ τῆς λοιπῆς Γερμανίας, εἰσῆλθε τῶ ὄντι πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἔζησαν ταῦτα, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν εἰς συναγωγὴν μεγάλην σρόδρα, σρόδρα· διότι ἔβλεπον ὅτι ἀγωνισθέντες καὶ αὐτοὶ πολυχρονίως καὶ καταβαλόντες τὸν γίγαντα, αὐτοὶ μὲν ἔθηκαν φαινήν κρηπίδ' ἐλευθερίας, οἱ δὲ υἱοὶ καὶ ἐκγονοὶ δὲν ἠρέκασθησαν ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' ἀμιλλώμενοι πρὸς τοὺς πατέρας καὶ ἀντιφιλοτιμούμενοι προέβησαν διορθώσαντες τὰ κακῶς κείμενα, ἔξ ὧν πρότερον ἐπασχον, ἀπερχόμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ νῦν παραδίδουσι τὴν πατρίδα κρείττω, πολλὴ κρείττω πάσης ἄλλης. Ἴδου ἡ ἀληθὴς ἀνταμοιβή, ἰδού ἡ ἔργῳ δεικνυμένη εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας.

Ἄλλ' ἡμεῖς, ὡνπερ οἱ ἀγῶνες τῶν πατέρων, τὰ δάκρυα, αἱ

στερησεις, οί πόνοι, οί στεναγμοί τῶν μητέρων, πρὸς τὰ παθήματα οὐδεμιᾶς ἄλλης χώρας, οὐδεμιᾶς ἄλλης πατρίδος δύνανται νὰ συγκριθῶσι, πῶς τὴν λαμπηδόνα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, δι' ἣν ἐχειροκρότησεν ἡ γῆ ὅλη, διετηρήσαμεν; τίνα αὐταπάρνησιν ἐδείξαμεν; τί ἐπράξαμεν ἱκανοποιούντες τὰς προσδοκίας τῶν γιγάντων ἡμῶν πατέρων, σύμφωνον πρὸς τὸν μέγαν ὄρκων ἐκείνων, πρὸς τὰς διακαεῖς εὐχὰς, τὴν μεγάλην ὄντως ἰδέαν ἐκείνων; Τί κακωρθώσαμεν; Πολυὸν ὀλίγον, ὅσον τοῦλάχιστον ἀφορᾷ πρὸς τὸν ἠθικὸν ἡμῶν χαρακτήρα καὶ συνεπῶς πρὸς τὴν ἐπίδοσιν τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους σημασίας καὶ οὐχὶ τῆς ἰδιωφελείας μόνον τοῦ ἀτόμου! Τὰ διαυγῆ νάματα, δι' ὧν κατορθοῦται ἡ ζωοπάροχος ἀρδευσις παντὸς ἔθνους, πάσης κοινωνίας ὑγιοῦς, ἡ θρησκεία λέγω ἢ ἀληθῆς καὶ ἡ ἀνυπόκριτος ἢ λυτρώσασα τέως τὸ ἔθνος καὶ ἡ ἠθικὴ αἰὶ σῶζουσα τὴν ψυχὴν καὶ τονοῦσαι καὶ ἀνδρίζουσαι αὐτήν· ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀδολος, ἡ ἀνευ ἐνεδρῶν, ἡ ἀπεργαζομένη τὸν πολίτην ἀποκαθιστάμενον ἐν τοῖς ἀξίοις ἑαυτοῦ δικαίωμασι καὶ καθήκουσιν οὐχὶ φόβητρον ἀλλ' ἔρεισμα τῆς ἐξουσίας ἀδιάσειστον· ἡ παιδεία ἢτε πνευματικὴ καὶ ἡ σωματικὴ, ἡ ἐξαίρουσα καὶ ἀνυψοῦσα τὸ φρόνημα τὸ ἐμπρέπον εἰς ἀληθῆ Ἑλληνα, τῶν Λυκούργων καὶ τῶν Μῆλτιαδῶν καὶ τῶν Πλατῶνων ἀπόγονον, τῶν Γρηγορίων καὶ τῶν Ῥηγῶν καὶ τῶν Ὑψηλαντῶν ταῦτα ἀτυχῶς δὲν περιέπονται καὶ καλλιεργοῦνται, δὲν ἀποφέρουσι τοὺς καρποὺς τοῦλάχιστον ἐκείνους, τοὺς ὁποίους θεβαλχευμένοι ἐκ τοῦ θερμοῦ ὑπὲρ Ἑλλάδος τελείου αἰσθήματος οἱ πατέρες ἡμῶν τυγχάνοντες, ὠνειροπόλουν ριπτόμενοι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἢ συνεδριάζοντες καὶ νομοθετοῦντες ὑπὸ τοὺς πορτογαλεῶνας καὶ λειμῶνας τοῦ Ἄστρου καὶ τῶν ἄλλων ἔθνικῶν ἐκείνων συνελεύσεων. Ὁ χῶρος ὁ ὑποδεχόμενος νῦν τὰ ὄστα τὰ ξηρὰ μὲν, ἀλλὰ τὰ σεπτότερα καὶ τιμαλφέστερα τῶν λειψάνων, δὲν πύρυνθη, ἐστὶ πολὺ μικρὸς, λίαν στενός· δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὃν ἐτόθησε τοιοῦτος ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος, ὃν ὠνειροπώλησαν τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι κατὰ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ἤρωες, τοσοῦτοι ἱεράρχαι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἡμῶν ἄνδρες, τοσοῦτοι λόγιοι ἡμῶν καὶ σοφοί· δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ἐν ᾧ νοερῶς ἐνεπύρηνσεν ὁ ἀθάνατος Βύρων καὶ ὁ Ἄστρυξ, ὁ Φαββιέρου καὶ ὁ Βερανζιέρου, ὁ Νορμάννου καὶ ὁ Θεόφιλου,

ὁ Βαλέστρας καὶ ὁ Σάντα-Ρόζας. Οὗτοι οἱ μακάριοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀπογόνων τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν ἠθῶν, ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀγωνιζόμενοι, καίπερ μικροὶ καὶ ἀδύνατοι κατέβαλον τῇ σφενδόνῃ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πρωτοφανοῦς ἐν τῷ κόσμῳ αὐταπαρνήσεως τὸν Γολιάθ, τὸν Μέγαν Κύριον ἀνεμόχλευσαν οἱ νάνοι τὸ σῶμα καὶ γίγαντες τὴν δύναμιν τὸ ἀγανὲς τῶν τρομερῶν διαδόχων τῶν Καλλιφῶν κράτος, παλαίσαντες δ' ὅσον ἦν ἀνθρωπίνως δυνατόν, κατέλιπον μὲν ἡμῖν ταύτην τὴν βαρύτιμον κληρονομίαν, τὴν μικρὰν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν παραγγελίαν, ἵνα αὐτὴν πυρῆνα καὶ θεμέλιον μεταχειζόμενοι συνεχίσωμεν καὶ ἐπιστεγάζωμεν τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ αὐτοὶ ἐσχέδιασαν καὶ ἤρξαντο. Ἡμεῖς ὁμῶς προσέχοντες τὸν νοῦν μᾶλλον εἰς τὰ ἴδια καὶ οὐχὶ εἰς τὰ γενικά, οὐχὶ εἰς τὸ μέγα, ἐν ᾧ καὶ τὸ μικρὸν καὶ τὸ ἴδιον ἐγκλείεται, ἐπελαθόμεθα τῆς ἱεράς καὶ τῆς ἥς οὐκ ἄνευ διαθήκης, λεληθότως ἴσω, τὸ πολὺ αὐτάρκεις γενόμενοι καὶ συνεπῶς πρὸς ταῦτα ἀπορραπισθέντες πρὸς τοῖς ἄλλοις δυστυχῶς καὶ τῶν συμπαθειῶν τῶν φιλελλήνων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἵτινες οὐχ ἤττον ὑπῆρξαν τὰ εὐεργετικά πνεύματα τὰ ἐπιπνεύσαντα καὶ εἰς λιμένα καταγαγόντα τὸ ἀρτιπαγὲς ἡμῶν πολιτικὸν σκάφος. Ἄλλ' ἀρκείτωσαν ταῦτα, παρήχθην δὲ καὶ ἐμεμφιμοίρησα μόνον ἐκ προαιρέσεως ἀγαθῆς καίπερ πανηγυρίζων κυρίως τὴν πανηγυριν τῶν πανηγύρεων ἡμῶν ἀρκείτωσαν διότι νομίζω ὅτι βλέπω τὰς ψυχὰς νέων ἱερολοχιτῶν ὑπεριπταμένας ἄνωθεν ἡμῶν φαντάζομαι ὅτι πληροῦσι τὸ στερέωμα αἱ λευκαὶ τῶν Λεωτσάκων καὶ Μωραϊτικῶν καὶ Σκαρβελῶν πτέρυγες, αἱ τῶν Πραιδῶν καὶ Ἑσλίνων καὶ Βαφειαδῶν καὶ Καλαμαριδῶν καὶ Βαρναβῶν! φαίνεται μοι ὅτι ἐκρήγνυται ταύτην τὴν στιγμήν τὸ ἠφαιστειοῦ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐν ᾧ προσήνεγκον τόσοι νέοι μάρτυρες τὸ εὐτελὲς σαρκίον εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀθανασίαν· νομίζω ὅτι βλέπω ἔξω τῆς Σύρου τὴν στιγμήν ταύτην τὴν μικρὰν μὲν τὸ δέμας μεγάλην δὲ τὴν ψυχὴν τροφοδοτῆν τῆς Κρήτης «Ἐνωσιν» καὶ τοὺς ἀτρομήτους αὐτῆς ναύτας, ὅτι ἀκούω τὴν μυστηριώδη θροντὴν τῶν τηλεβόλων αὐτῆς ἐξερευρομένον θάνατον καὶ τιμωρίαν κατὰ τοῦ προσβαλόντος τὸν Χριστιανισμόν τε καὶ τὸν πολιτισμόν ἀνοήσι-

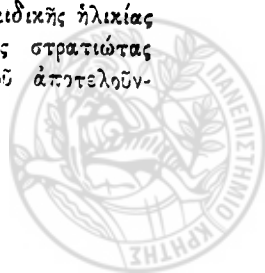

θράσκου Εὐρωπαίου! "ὦ! οὗτοι πάντες οἱ ἐκ μέσου ἡμῶν νέοι στρατιῶται τῆς ἐλευθέρως καὶ τῆς χειραφετήσεως τῶν λαῶν, ἐπιβάλλουσιν, ἐπιτάττουσιν ἐμοὶ σιγὴν· λέγουσί μοι, αἶδε ἡμᾶς, ἔλπιζε, ὁ "Ελλην θέλει ἀνακύψει καὶ ταχέως, οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι· τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ συμφέρον, τὸ συμφέρον τῶν τέκνων αὐτοῦ, τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, διότι τὰ λοιπὰ ἔμνη φροντίζοντα οὐ μόνον περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀτόμου διὰ παντός ἠθικοῦ καὶ κοινωφελούς μέσου, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν πολιτείαν, πρὸς τὴν πατρίδα, προσδεύουσι βράχδην, προβαίνουσι καὶ καταπατοῦσι τὰ μικρὰ ἢ εὐτελῆ ἢ στάσιμα καὶ δὴ ἐν τοιοῦτῳ αἰῶνι μεγαλοφυῶ, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν τερατουργημάτων μεστῶν. Ἐκ τῆς ταξέως λοιπῶν τῆς νεότητος στρατολογηθείσης τὸ πλεῖστον τῆς λεγεῶνας τῶν νέων τούτων ὑπὲρ Ἑλλάδος μαρτύρων, πρὸς αὐτὴν ταύτην ἐν τέλει ἀποτείνω ὀλίγας λέξεις.

Βλαστοὶ τῆς νέας γενεᾶς! Νέοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ μόνου τούτου κατὰ τὴν Ἀνατολὴν τηλεραῦς πυρσοῦ· νέοι τῶν γυμνασίων, τῶν λυκείων καὶ τῶν σχολείων! ἐν χερσὶν ἡμῶν κεῖται τὸ γόνιμον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μέλλον, εἰς ὑμᾶς ἐπεφυλάχθη πρὸς τελείαν διεξαγωγὴν οὐχ ἥττον σπουδαῖον μέρος τοῦ δράματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐν τῷ κόσμῳ θαυμασίαν παράστασιν πρῶτοι οἱ πατέρες ἤρξαντο ἡμῶν, καίπερ ἄποροι, ἄσοφοι, ἀσύντακτοι, ἀλλὰ συναισθανόμενοι καθέως τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, καὶ πεποιθότες εἰς τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων. Ἄν ἦσθε γνήσιοι ἐκείνων ἐγγονοὶ, οἱ ὅποιοι ἐρράφησαν ἐπὶ δεκαετίαν τὸν καπνὸν τῆς πυρίτιδος, οἱ ὅποιοι ἐπαίξαν μετὰ τῶν φλογερῶν τοῦ ἐχθροῦ σφαιρῶν, οἱ ὅποιοι τὸν δαυλὸν ἀνὰ χεῖρας φέροντες ἀνήψαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ἠπείρων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσῃ τὰ οὐρανομήκη καὶ κινητὰ ἐκεῖνα ἠφαιστέια, τῶν ὁποίων ἡ πυρπόλησις ἐξεθάμβησε τοὺς θαυμαστάς τῶν ἡρώων τοῦ 1821, ἂν ἡ ψυχὴ ἐκείνων μετεδόθη καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ καίη ὑπὸ τὸ στήθος ὑμῶν, ἂν ἦσθαι τέλος γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν Ἑλληνίδων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι οὕτως ἀγογγύττως καὶ μετὰ τοσαύτης καρτερίας τὸ πολυώδυνον τῆς ἐπαναστάσεως ποτήριον μέχρι πρυγῶς κατέπιον, δείξατε ἐμπράκτως τοῦτο, δείξατε διὰ πράξεων ὄντως ἑλληνοπρε-

πῶν, καὶ οὐχὶ διὰ στιγμιαίου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐφημέρων ἐπι-
 δεϊξέων, δι' ἀναλαμπῆς μόνον ἀκαριαίας, ὅτι τὸ ἔθνος θέλει πα-
 νηγυρίζει τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα μέγα, ἐπιζήλον, ὄλον,
 τοσοῦτον, ὅσον οἱ ἥρωες καὶ οἱ ἀπαράμιλλοι πατριῶται πατέρες
 ἡμῶν ἐπέθησαν αὐτό· μὴ ἀψήτε πρὸς Θεοῦ νὰ παρέλθῃ
 καὶ ἑτέρα γενεὰ εἰκῆ καὶ ἀγόνως, ἐπιδόθητε σπουδαίως τὸ μὲν
 εἰς τὴν τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀναγέννησιν τὰ
 ἐξαιρόντα τὸ νοῦν καὶ τὴν καρδίαν εἰς πᾶν ὄντως ὑψηλὸν καὶ
 εὐγενές, τὸ δὲ εἰς τὴν τοῦ σώματος ἀσκήσιν καὶ τὴν στρατιω-
 τικὴν ἐκγύμνασιν, οὐχὶ βεβαίως τὴν γελοίαν, ἀλλὰ τὴν σκόπι-
 μὸν καὶ σπουδαῖον καὶ τακτικὴν, τὴν δίδουσαν τὸ ἐθνικὸν καὶ
 ἑλληνόπρεπές παράδειγμα. Οὐδενὸς ἔθνους ἢ νεολαία, φίλτατοι,
 κῆμοιρσε νὰ ἔχη τοιούτας, τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ὑποθή-
 κας συνάμα καὶ ἠσαυρούς ὡς σύ. Οὐδὲν ἔχει ἐκ γενετῆς ἐνταυτῶ
 Εὐαγγέλιον καθ' ἑκάστην ὑπ' ὄψιν καὶ ἀρχαῖον καὶ ἐκπληκτικὸν
 προγονικὸν κόσμον· οὐδὲν συνάμα Μιλτιάδην, Σωκράτην, Φω-
 κίωνα, καὶ Ῥήγαν, Γρηγόριον καὶ Ὑψηλάντην· οὐδὲν Θερμοπύλας
 καὶ Σαλαμίνας, Μεσολόγγιον καὶ Ἀρκάδιον. Ἄν ταῦτα δὲν ἀρκέ-
 σωσιν εἰς σέ, ἐξ ὧν τὰ τῆς γιγαντείας μόνον τῆς ἐπαναστάσεως
 γενεᾶς θέλουσι θεωροῦνται ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις παντα-
 χαῦ ἔργα ὑπεράνθρωπα καὶ μῦθοι, οἱ δὲ διαδραματίσαντες αὐτὰ
 ἄλλοι Ἡρακλεῖς καὶ Ἀχιλλεῖς, ἄλλοι Λεωνίδαι καὶ Θεμιστοκλεῖς,
 ἡμίθεοι καὶ ἥρωες· ἂν ταῦτα δὲν σε καταστήσωσιν ἐκ τῶν
 πρώτων πολιτῶν καὶ πατριωτῶν τοῦ νέου κόσμου, ἵνα μὴ εἶπω
 τὸν πρώτιστον, ὦ! τότε οὐδὲ διὰ τῶν ξένων καὶ ὀθνεῖων εἶναι
 δυνατὸν τοῦτο νὰ κατορθωθῇ. Ἄλλ' ὅπως δήποτε ἔχε ὑπ' ὄψιν
 σου ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τοὺς προγόνους ἡμῶν παράδειγμα
 προσησάμενα ἀπειργάσαντο τὴν ἑαυτῶν πατρίδα εὐδαίμονα
 καὶ ἐπιζήλον. Ἐν Ἑλβετίᾳ τῇ τραχείᾳ καὶ ἀγόνῳ ταύτῃ γῶρᾳ,
 ἵνα παραλίπω τὰς ἄλλας καὶ ἰδίως τὴν Πρωσσίαν, ἐν τῇ ἴσῃ
 περίπτῳ πρὸς τὴν Πελοπόννησον μόνον Ἑλβετίᾳ, ἐν ἧ ὁ πολίτης
 ἀνέβη τὴν ἀνωτάτην τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ βαθμίδα, ἡ νεο-
 λαία ἀπαξάπασα ἀναπτυσσομένη κατὰ τὰς γνώσεις, ὅπως δεῖ,
 καὶ ἐκγυμναζομένη ἐν τοῖς ὅπλοις ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας
 παραδίδει εἰς τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος τοὺς στρατιώτας
 ἐκείνους, αἵτινες τὸ ἔκτρον τοῦ ὄλου πληθυσμοῦ ἀποτελοῦν-

τες και μηδ'όλως προούμενοι, εμφανίζονται αστραπηδόν εις τὰ ὄρια ὑψημέτωποι και πρὸς τοὺς ἀπαιτοῦντας ἰσχυροὺς τὴν Νευσατέλην ἢ τὴν Γενεύην ἀποτείνουσιν ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος τὸ Λεωνίδειον ἐκείνο «μολὼν λάβει». Ἰσχύοντες αὐτοὶ δὲν ἀνέχονται πρὸ τῶν τάφων τοῦ Θεμιστοκλέους και τοῦ Μικούλη, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ γηραιοῦ τῶν ἐχθρῶν στολοκαύστου Κανάρη, ἀρνησιθρησκός τις ἢ ἀποκλείη τὴν πατρίδα και νὰ καθυδρίζῃ τὰ διαυγῆ και ἔνδοξα αὐτῆς ὕδατα. Τοιαύτην δύναμιν προπαρασκευάζει, τοιαῦτα ἀποτελέσματα φέρει ἡ ἀνένδοτος ἐπιμέλεια, ἡ ἐντιμος ἐργασία, ὁ λατρευόμενος ὡς θεότης πατριωτισμός. Σὺ δὲ ἰδίως νεολαία τῆς Ἐβρουπόλεως ἀναμνήσθητι πόθεν ἔχεις τὴν καταγωγὴν. Ὅταν τοῦ φρικτοῦ μακελλεῖζου τῆς Χίου, τῆς ὀλόμαυρης στάκτης τῶν Ψαρῶν, τῆς καταστοφῆς τῶν Κυδωνιῶν, τῶν σφαγῶν τῆς Σμύρνης και τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῆς τῆς Κρήτης και τῆς Σάμου τὰ λείψανα ἐνταῦθα προσέφευγον, οἱ ἀεὶμνηστοὶ ἐκείνοι πρόσφυγες, οἱ ἱδρυταὶ τῆς πόλεως ταύτης, τῶν ὁποίων τὰ ἐντιμα ὀνόματα παραλείπω ἐνταῦθα διὰ τὴν ἀπειρίαν αὐτῶν, διενόηθησαν διὰ τούτου νὰ ἱδρῦσῃσι πυρσὸν τηλεφαῖ, ὁ ὁποῖος ἐν μέσῳ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν ὡς πῦρ ἠλεκτρικὸν φεγγοβολῶν νὰ καταυγάξῃ και ὀδηγῇ τοὺς ἐν σκότει καταδικασθέντας πάλιν ἀδελφούς. Καὶ ὄντως, ὑπὸ τοιούτους αἰσίους οἰωνοὺς ἤρξατο τὸ πανελλήνιον τοῦτο ἴδρυμα. Ἡ διαδεχθεῖσα ἐκείνους γενεὰ ἐπιλαθομένη τούτων, ὡς καθ' ἐκάστην τοῦτο λέγομεν ἀναμνηνησκόμενοι τὸν ἀκραίφνη ἐκείνων πατριωτισμὸν και τὴν ἀπαραδειγματίστον ἀρετὴν, ἀρκεῖται νῦν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον. Εἶθε τοῦλάχιστον σὺ, ἡ ταύτης διάδοχος και ἔκγονος τῆς μεγάλης, τοῦ 1821 γενεᾶς, τῶν ὑψηλῶν και ὑπερφηάνων ἐκείνων ἀναστημάτων, συναισθανομένη τὴν μεγάλην ζημίαν, ἀναπληρώσης τὰ ἐξ αὐτῆς ἐλλείψαντα, εὐτακτοῦσα και ἐπιδιδούσα εἰς ἀρετὴν πρὸ πάντων, εἰς μαθήσεις ἐμβριθεῖς και ἑλληνοπρεπεῖς και διαπνεομένη ὑπὸ διακαοῦς ὡς ἐκείνη φιλοπατρίας! Οὕτω και μόνον πληροῦμεν τὸν σκοπὸν ἡμῶν, οὕτω και μόνον πανηγυρίζομεν ἐθνικῶς τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, προετοιμάζοντες μέλλον μέγα και ἔνδοξον, οὕτω και μόνον τὰ μὲν ὅσα τὰ ξηρά, τὰ λείψανα ταῦτα τὰ σεπτὰ λαμβάνουσι σάρκα ἀληθῆ συναγόμενα εἰς συναγωγὴν μεγάλην σφοδρά,

ἐπὶ δὲ τῶν ἐνδόξων πληγῶν τῶν ἐπιζώντων ἔτι ἐπιχέομεν παρμυθίας βάλαμον, εὐγνωμονοῦντες πράγματι πρὸς αὐτούς, ἐν ᾧ μέλλουσι μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐκλίπωσιν ὄλως, ἀλλεπαλλήλως ἀπ' ἡμῶν ἀπερχόμενοι.

Τοιαύτη, Ἑλληνας, ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ἡμῖν ὁ Κύριος. Τοιαῦτα τὰ αἷτια τῆς πανηγύρεως τῶν πανηγύρεων ἡμῶν, ἀλλ' οὕτω μέγας καὶ ὑψηλὸς καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς. Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα, ἐκ τῆς πρώτης δὲ ποικίλα κεκτημένοι ἐφόδια, παραδείγματα ἀξιομίμητα καὶ ἀμαρτήματα τούντευθεν φευκτέα, ἔχοντες δὲ καὶ βασιλείαν, ἣν ἰθύνει ἄρχων λαοπρόβλητος, συνταγματικώτατος καὶ λαοφιλῆς, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν κατὰ καλὸν καὶ αἴσιον οἰωνὸν σὺν τῇ ἔθνικῃ πεντηκονταετηρίδι συνορτάζομεν, δυνάμεθα νὰ ἀτενίζωμεν εὐέλπιδες εἰς τὸ μέλλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τόσαι γενεαὶ ἐπόθησαν καὶ οἱ γεραιρόμενοι σήμερον ἀγωνισταὶ καὶ φιλέλληνες ἐδημιούργησαν καὶ ἐθεμελίωσαν. Εἶθε αἱ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς θείας μεγαλειότητος ἱκεσίαι τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ ἱερομάρτυρος Πατριάρχου ἡμῶν Γρηγορίου καὶ τῶν συναθλησάντων ἱεραρχῶν κατευθύνωσι τὰ ἔργα τοῦ ἔθνους εἰς πᾶν τέλος ἀγαθόν, τὸν δὲ Βασιλέα ἡμῶν σὺν τῇ βασιλικῇ οἰκογενίᾳ ἐνισχύωσι καὶ κρατύνωσι! Γένοιτο!

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν πανσεβάστων προμάχων τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἑθνους!

Ζήτω τὸ Ἑθνος!

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

